

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita

Fakulta

Obor řízení

Uchazeč

Pracoviště uchazeče, instituce

Habilitační práce

Oponent

Pracoviště oponenta, instituce

Přírodovědecká fakulta

Antropologie

MUDr. Lenka Vargová, Ph.D.

Anatomický ústav, LF MU v Brně

Přínos paleopatologických výzkumů pro biologické a humanitní vědy

Doc. MVDr. Václav Páral, Ph.D.

Ústav anatomie, histologie a embryologie,

FVL Veterinární a farmaceutická univerzita Brno

Palackého 1, 612 42 Brno

Habilitační práce MUDr. Lenky Vargové, Ph.D. byla předložena v jednom svazku, který čítá 368 stran. Spis je rozdělen do dvou částí.

První část je nazvána „Komentář k souboru předložených prací“ a je na 35 stranách textu bez obrazů. Text komentáře je členěn do kapitol, v nichž se čtenář snadno orientuje. Tato část zahrnuje i seznam použité literatury - celkem 103 citace převážně současných, ale i starších „klasických“ prací.

Druhou část tvoří 24 předložených prací - jsou to většinou články publikované ve vědeckých časopisech. Tyto práce jsou velmi vhodně rozděleny do 3 tematicky odlišných skupin.

V úvodní části autorka prokázala, že má nejen velmi fundovaný přehled o dosavadních poznatcích v oblasti humánní osteologie, paleopatologie a historické antropologie, ale i rozsáhlé mezioborové znalosti, které ji pomáhají věrohodně interpretovat získané výsledky. Rovněž výběr studovaného materiálu, tedy souborů kosterních pozůstatků populací, lišících se místně i časově pokládám za zajímavý a velmi vhodný.

Význam zvoleného tématu pro rozvoj oboru

Habilitační práce je orientována na výzkum v oblasti humánní osteologie, paleopatologie a historické antropologie. Humánní osteologie tvoří důležitou součást anatomie, která je jedním ze základních oborů nejen medicíny, ale i antropologie. Nové poznatky v tomto směru umožní například přesnější určování věku u dětských skeletů a kvalifikovanější srovnávání normálního a patologického vývoje kostry. I ve sféře historické antropologie je ještě několik úseků, které nejsou zatím zcela vyřešeny. Mám za to, že předmětnou práci lze pokládat za vhodný základ pro další rozvoj humánní osteologie, paleopatologie a historické antropologie cestou získání nových poznatků a jejich využití.

Plnění vytčených cílů

Cílem práce bylo shrnutí dosavadních výsledků vědecké práce habilitantky a to z oblasti humánní osteologie, historické antropologie a paleopatologie. Při využití znalostí i z jiných oborů autorka obohatila o nové poznatky nejen humánní anatomii, ale i další lékařské obory včetně historie medicíny, ale zejména historickou antropologii a archeologii. Mohu tedy jen konstatovat, že vytčené cíle byly splněny.

Metodika práce

Zvláštní obdiv a uznání si zaslouží množství prostudovaného materiálu (tisíce skeletů nebo jejich částí z archeologických výzkumů českých a moravských lokalit, stovky recentních skeletů nebo jejich částí a desítky anatomických preparátů, stovky CT snímků, RTG snímků, řadu histologických preparátů, 3D rekonstrukcí, a další).

Pro zpracování materiálu a získání výsledků byly použity náročné a vysoce kvalifikované metodické postupy. Své velké zkušenosti využila autorka zejména při vyhledávání patologických změn na kostech a jejich obtížném odlišování od defektů, které vznikly postmortálně. Při řešení komplexnějších problémů úspěšně spolupracovala s mnoha dalšími ústavy, institucemi a laboratořemi u nás i v zahraničí.

Předkladatelka prokázala své výjimečné schopnosti zejména v paleopatologické diagnostice, kde jsou vyšetřovací možnosti velmi omezené a to ji umožnilo získat mnoho cenných výsledků. Dokonalé zvládnutí technik potvrzuje i velké množství vysoce kvalitní grafické dokumentace v publikacích předložených ve druhé části práce.

Zvolené a v práci použité metody považují za adekvátní formulovanému cíli a dosaženým výsledkům.

Výsledky práce a nové poznatky

Výsledky, které byly v průběhu zpracování materiálu získány, představují nejvýznamnější část práce. Jsou prezentovány ve 24 předložených pracích a jejich shrnutí a hodnocení nacházíme v první části – v komentáři. Také rozsáhlý seznam použité literatury v obou částech díla svědčí o poctivém přístupu autorky k řešenému tématu. Nálezy jsou v publikacích vždy popsány přesně, přehledně a doprovází je řada názorných obrazů, fotografií, schémat, tabulek, grafů, RTG snímků, CT snímků, map a situačních plánek.

Autorka se věnovala několika směrům výzkumu, což charakterizuje široké spektrum jejích osteologicko-antropologicko-paleopatologických studií.

Antropologické studie řešily otázku stavby a proporcí jednotlivých částí těla, změn v tělesné výšce a úmrtnost v jednotlivých věkových kategoriích u některých českých a moravských populací. Tyto výsledky dávají představu o fyzickém habitu studovaných populací a o jejich základních demografických údajích.

V paleopatologických studiích jsou však možnosti získání anamnestických údajů značně limitovány. Z tohoto důvodu osobní anamnézu, do jisté míry, nahradila standardní antropologická analýza studovaného skeletu za použití klasických antropometrických a morfoskopických metod. Umožnila ve většině případů odhadnout biologický věk zkoumaného jedince, pohlaví, drobné odchylky v rámci variability a na základě robusticity skeletu také celkovou tělesnou konstituci.

Výsledky paleopatologických studií zahrnují všechny medicínské kategorie. Byly zjištěny a popsány vrozené anomálie, degenerativně produktivní změny na páteři a velkých kloubech, traumata získaná při pracovní činnosti i interpersonálním násilím, projevy

endokrinních a metabolických chorob a maligní nádory. Právě nálezy maligních nádorů z moravských lokalit zaujmají důležité postavení v naší i světové paleopatologické literatuře. V rámci sledování specifických zánětů se autorka zaměřila zejména na projevy syphilis, lepry a tuberkulózy. Její paleopatologické studie lepry a tuberkulózy se staly součástí celosvětových paleoepidemiologických projektů. Při hodnocení nálezů kloubních onemocnění se autorka podílela na vypracování metodiky pro jejich diferenciální diagnostiku, neboť jejich klasifikace v paleopatologické literatuře je nejednotná.

To je jen několik poznatků, které však zdaleka nevystihují obsah a koncentraci informací v předloženém díle. Vzhledem k tomu, že většina publikačních výstupů prezentovaných v habilitační práci již byla oponována, nepovažují za potřebné je znovu hodnotit či analyzovat.

Význam pro další rozvoj vědy a praxi

Předložená habilitační práce významným způsobem zpřesňuje a doplňuje dosavadní poznatky v oblasti humánní osteologie, osteopatologie i historické antropologie a historii medicíny. Zejména klade důraz na význam a rozvoj paleopatologie, jako samostatné mezioborové vědní disciplíny, na jejímž rozšíření v českých zemích se autorka významně podílí.

Z obecného hlediska představuje toto dílo vynikající základnu pro další vědeckou práci. Získané výsledky mohou být využity při studiu zejména anatomie, patologie a archeologie, ale i bezprostředně v klinické praxi. Kostní změny u řady neléčených nemocí, např. TBC, již nejsou dnešním lékařům běžně známé, ale při současné zvýšené migraci obyvatelstva se s nimi budou patrně opět setkávat a proto je třeba prohloubit studium v tomto směru.

Připomínky:

- uspořádání kapitol v „Komentáři k souboru předložených prací“ je sice poněkud netradiční, ale nijak nezhoršuje přehlednost textu a orientaci v něm
- v kapitolách 1. a 2. (str. 7 a 8) si mohla autorka při presentaci své práce dovolit použít sebevědoměji 1. osoby
- v kapitole 8. „Seznam literatury použité v komentáři“ bych uvítal číslování jednotlivých literárních pramenů
- při úpravě textu kapitol 1. – 7. by snad bylo vhodnější odsazování prvních řádků odstavců

Dotazy:

1. V jedné z předložených publikací se věnujete historickému vývoji tuberkulózy v Českých zemích, kde je uvedeno, že se proti této nemoci přestalo v České republice celoplošně očkovat. Co bylo důvodem tohoto opatření a jaký je na to Váš názor?
2. Při paleopatologické diagnostice využíváte v indikovaných případech také genetických metod. Můžete uvést, se kterými pracovišti při tom spolupracujete?
3. V habilitační práci uvádíte, že předložené publikace jsou pouze výběrem výsledků paleopatologických studií. Věnovala jste se ve své výzkumné činnosti i jiné problematice?

Připomínky uvedené při hodnocení výsledků badatelského úsilí habilitantky nemají naprosto kritický charakter a nesnižují validitu výsledků, neboť se jedná pouze o drobnosti formálního charakteru.

Dotazy jsou spíše jen zamyšlením a snahou o vlastní poučení oponenta.

Závěr:

Habilitační práce MUDr. Lenky Vargové, Ph.D.

„Přínos paleopatologických výzkumů pro biologické a humanitní vědy“

s p l ň u j e

požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Antropologie.

Jedná se o mimořádně hodnotné dílo dokazující vysokou kvalitu vědeckovýzkumné činnosti autorky. Je cenným příspěvkem k řešení dané problematiky. Proto rád doporučuji, aby byl jmenován, po úspěšné obhajobě práce a podle platných předpisů, udělen pedagogicko-vědecký titul

d o c e n t

V Brně dne 11. 5. 2018

Doc. MVDr. Václav Páral, Ph.D.